

Л. Р. Пелех

Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка Степана Дем'янчука

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ НАБУТТЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЦИКЛУ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ ДИСЦИПЛІН (НА ПРИКЛАДІ «ТЕОРЕТИЧНОГО КУРСУ ІНОЗЕМНОЇ ГРАМАТИКИ»)

У статті охарактеризовано деякі особливості процесу набуття професійних комунікативних компетенцій майбутніми фахівцями з іноземної філології під час вивчення дисципліни «Теоретичний курс іноземної граматики», окреслено шляхи підвищення рівня викладання курсу та зацікавленості студентів.

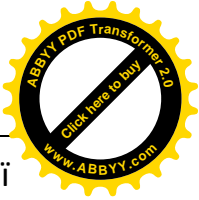
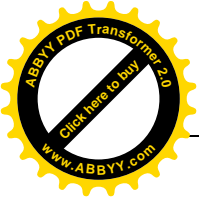
Ключові слова: компетенції, професійні комунікативні компетенції, мовні компетенції, мовленнєві компетенції, іншомовні комунікативні компетенції, когнітивно-змістовий компонент, базові категорії граматичної теорії, лекційні заняття.

Постановка проблеми. Проблема реформування вищої школи, модернізація професійної підготовки майбутнього вчителя є прямим результатом та наслідком інтеграції України до європейської спільноти, приєднанням вітчизняної системи вищої освіти до Болонської декларації, орієнтації на загальноєвропейські рекомендації та вимоги до мовної освіти.

Сучасне наукове бачення проблеми еволюційно-прогресивного розвитку суспільства пов'язане насамперед із підготовкою висококваліфікованого фахівця, здатного забезпечити такий динамічний поступ максимально якісно, в межах оптимальних термінів.

Підтвердженням цієї думки є бачення нинішнього міністра освіти і науки України Д. Табачника, який зауважує: «Щоб випускники ... вищих навчальних закладів успішно конкурували на ринку праці, вони повинні отримати не лише фундаментальну базову і високу фахову підготовку, але й володіти іноземними мовами та інформаційними технологіями, економічними та правовими знаннями». Тому актуальність обраного напряму дослідження визначається набуттям необхідних ІКК, перш за все, самим майбутнім вчителем іноземних мов (в умовах розвитку полікультурного суспільства саме іноземних – авт.) для подальшої трансляції якісних знань до своїх вихованців.

Мета статті – охарактеризувати деякі особливості процесу набуття професійних комунікативних компетенцій майбутніми фахівцями з іноземної філології під час вивчення предмету «Теоретичного курсу іноземної граматики».

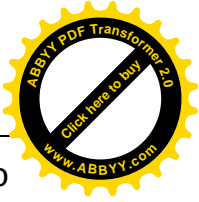
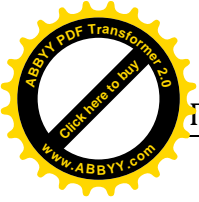
Аналіз актуальних досліджень. Сутність поняття професійної компетентності була предметом розгляду в працях О. Є. Антонової, В. П. Беспалько, О. А. Дубасенюк, М. Б. Євтуха, І. А. Зязюна, А. І. Пискунова, М. В. Розова, В. О. Сластьоніна та інших.

Проблема дослідження методики викладання іноземних мов відображена у студіях як вітчизняних, так і зарубіжних учених-дослідників (І. Бім, С. Ніколаєва, Є. Пассов, Є. Соловова та інших). Вказані науковці безпосередньо пов'язують цей процес із потребою набуття нових професійних іншомовних комунікативних компетенцій. Цікавим для дослідження був аналіз змістово-семантичної, а відтак – смислової структури як основного досліджуваного паттерну «мовні компетенції», так і «дотичних» до нього, як «соціально-емоційні компетенції». Якщо першому зазвичай надають значення: «комплексна система взаємопов'язаних компонентів, які умовно виділяються у відносно самостійні компетенції: мовні, мовленнєві, лінгво-соціокультурну та навчально-стратегічну» [4], то другий має визначення: «стратегії вирішення проблем, самопізнання, важливості у навчанні, регулювання та управління стресовими ситуаціями, здібність до співпраці, ідентифікацією, як частини колективу» [6].

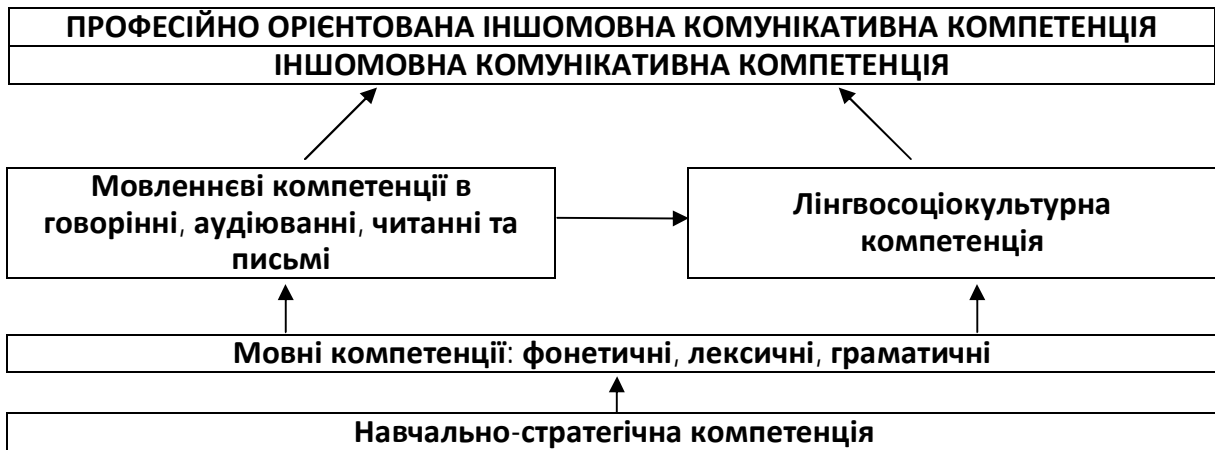
Щодо загальних тенденцій, спрямованих на підвищення рівня набуття ІКК на сучасному етапі модернізації іншомовної освіти, то вони, на наш погляд, є таким, як-от:

- розвиток професійного спрямування на заняттях з іноземної мови, що базований на гуманістичному, компетентнісно-діяльнісному, синергетичному та аксіоцентричному підходах;
- значно глибше усвідомлення функціонально-процесуальної ролі особистісно орієнтованого навчання іноземним мовам у системі неперервної освіти і полікультурного виховання з урахуванням партнерсько-ініціативного статусу викладача;
- дієве впровадження методів інтенсифікації вивчення іноземних мов, що ґрунтується на принципі ціннісної смислорегуляції;
- підвищення рівня пізнавальної активності студентів – іноземних філологів засобами інтерактивних освітніх технологій з раціональним використанням INTERNET-ресурсів.

За вказаних умов, на наш погляд, процес набуття ІКК стане керованим і таким, що відповідає сучасним вимогам до європейських мовних стандартів.

В нашому експерименті за основу було взято структуру професійно орієнтованої ІКК розроблену М.Ф. Бориско [3], яка має такий вигляд:

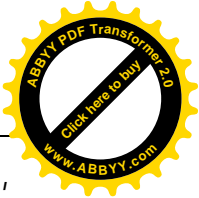
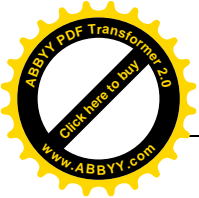
Навчальний курс «Теоретична граматики» вивчається на IV курсі і є складовою частиною циклу професійно орієнтованої підготовки майбутніх вчителів.

Основною метою викладання курсу є формування в студентів системно-наукового поняття про концептуальний базис теоретичної граматики, чіткого уявлення про загальні принципи та категорії граматичної теорії, граматичні явища та факти, а також розвиток науково-лінгвістичного мислення.

Завданнями, що стоять перед викладачем є: розкрити основні теоретичні положення про базові категорії граматичної теорії, лінгвістичні характеристики основних одиниць мови; охарактеризувати принципи аналізу морфологічних та синтаксичних явищ англійської мови з урахуванням сучасних лінгвістичних знань у галузі загальної теорії граматики та граматики англійської мови.

Необхідно брати до уваги і той факт, що будь-який процес навчання іноземним мовам має мати комунікативну спрямованість, тому що мета вивчення іноземної мови – це розвиток комунікативної та лінгвістичної компетенції студентів, створення передумов для застосування і розвитку їх мовленнєвої діяльності під час кожного і залежно від конкретної навчальної ситуації.

Тому в дослідженні ставилось завдання зробити процес вивчення граматики ефективним, комунікативно спрямованим і як таким, що оптимально формуватиме професійні компетенції майбутніх вчителів іноземної мови.

Курс теоретичної граматики передбачає проведення як лекційних, так і практичних занять, тому і підхід до проблеми має бути різноплановий.

Безумовно, не можна вважати питання проведення практичних занять з теоретичного курсу англійської граматики традиційно сталим або таким, що вже остаточно визначений у теоретичному та методичному плані, але в нашому дослідженні ми більше зосередились на підготовці та проведенні лекційних занять з урахуванням поставленої мети.

За дидактичною сутністю лекція є одночасно і організаційна форма навчання – «специфічний спосіб взаємодії викладача і студентів, у межах якого реалізується різноманітний зміст і різні методи навчання», і метод навчання – «монологічний виклад навчального матеріалу в систематичній і послідовній формі, сконцентрований в основному навколо фундаментальних проблем науки» [2].

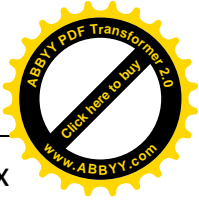
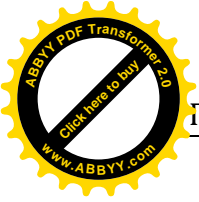
Лекція – найбільш економічний спосіб передачі й засвоєння навчальної інформації, тобто мислительної культури поколінь, вміщеної в межах педагогічних форм навчання. Однією з особливостей лекції є можливість викладача викласти в логічно систематизованій формі великий обсяг навчальної інформації. При цьому подача наукових фактів сприяє активізації уваги, мислення студентів, збуджує інтерес і внутрішню активність думки, створює умови для подальшого більш глибокого і самостійного вивчення навчального матеріалу за підручником, посібником тощо.

Але перед викладачем постає складна проблема: як подати матеріал, щоб виклад не був нудним для студентів, а процес комунікативної спрямованості – непродуктивним.

У цьому випадку варто застосувати креативний підхід, задіяти такі форми та види проведення лекційних занять, які б сприяли активізації уваги, мислення студентів, збуджували інтерес і внутрішню активність думки, створювали умови для подальшого більш глибокого і самостійного вивчення навчального матеріалу за підручником, посібником тощо.

У процесі підготовки до дослідження було взято за основу класифікацію видів лекцій А. Ф. Яковцової:

- монолекція являє собою начитування матеріалу;
- лекція за принципом зворотнього зв'язку поєднує пояснення з активним залученням слухачів;
- комбінована лекція – це читання лекції з демонстрацією дослідів, ілюстрованого, аудіо- і відеоматеріалу;

- багатоцільова лекція побудована на комплексній взаємодії окремих елементів: подача матеріалу, його закріплення, застосування, повторення і контроль;

- лекційний огляд матеріалу з тематичного циклу має підсумково-узагальнюючий характер;

- проблемна лекція – це апробація багатоваріантних підходів до рішення представленої проблеми, вона активізує особистий пошук слухачів [5].

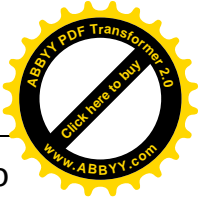
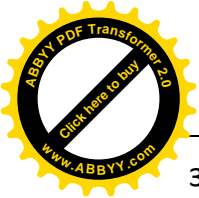
Як видно з практичного досвіду, постановка питань після лекції – і за витраченим часом, і по виховній значимості такого виду контакту зі слухачами – нерідко перетворюється у самостійний вид роботи лектора. Це означає, що можна говорити про право на існування особливої активної форми: лекції-брифінгу. Така лекція складається з короткого (15–20 хвилин) повідомлення лектора і відповідей його на питання слухачів (45–60 хвилин). Принципово нових елементів методики лекція-брифінг не пропонує, але при підготовці необхідно особливо ретельно продумати зміст і форму вступного повідомлення. Воно повинно бути інформативним, зрозумілим, коротким, композиційно завершеним. Виступів слухачів не передбачається, принципова методична структура така: повідомлення лектора – питання слухачів – відповіді лектора [5, 17].

Весь лекційний матеріал був розділений за вищезгаданою класифікацією для урізноманітнення його подання, для формування комунікативної направленості занять та для створення бази набуття студентами професійних іншомовних комунікативних компетенцій: мовних, мовленнєвих, лінгво-соціокультурних та навчально-стратегічних (табл. 1).

Таблиця 1

ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЬ	ВИДИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЬ
Theme 1. Theoretical course of grammar, its relation to other linguistic levels. The main concepts.	монолекція
Theme 2. The word and its morphemic structure. Types and kinds of morphemes. Criteria for classification of words into parts of speech	лекція за принципом зворотнього зв'язку
Theme 3. The noun and the adjective	комбінована лекція
Theme 4. The verb	комбінована лекція
Theme 5. The theory of word-combination	проблемна лекція
Theme 6. The sentence. Simple, simple complicated and quasi-sentences	лекція-брифінг
Theme 7. The composite sentence	лекція-брифінг

Концептуальним положенням пропонованого дослідження є проведення контрольної роботи відразу після лекційних занять на предмет

з'ясування рівнів засвоєння студентами їх когнітивно-змістового компоненту (КЗК).

Високий рівень засвоєння КЗК відповідав повноті та цілісності відповідей студентів, що були відображені в контрольних роботах у кожному окремому випадку і включав:

- сформованість у студентів понятійного апарату з теоретичної граматики;
- розуміння особливостей мови як системи і структури;
- сформованість вмінь та навичок проведення аналізу парадигматичних та синтагматичних відношень;
- розуміння основних морфологічних та синтаксичних понять;
- розкриття лексичного та граматичного аспекту слова, а також загальних характеристик та розрядів слів;
- сформованість вмінь і навичок морфемного аналізу слова;
- обізнаність з проблемою словосполучення та сформованість вмінь і навичок аналізу різних типів словосполучення;
- знання з проблем синтаксичних теорій та принципів класифікацій речення, вміння та навички аналізу речення з точки зору його структури, семантики, прагматики.

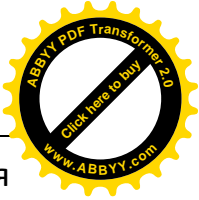
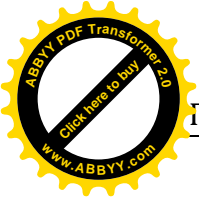
Достатній рівень засвоєння КЗК визначався на основі відповідей студентів, які не повною мірою володіли знаннями предметного змісту.

До низького рівня були віднесені ті роботи студентів, які не відображали основних категоріальних знань про базові категорії граматичної теорії, лінгвістичні характеристики основних одиниць мови та принципи аналізу морфологічних та синтаксичних явищ англійської мови.

На кінцевому етапі дослідження було здійснено порівняльний аналіз успішності студентів, які були залучені до написання контрольної роботи та студентів, які не писали контрольної роботи з метою з'ясування визначення рівня засвоєння когнітивно-змістового компоненту лекційних занять (табл. 2).

Таблиця 2

Рівні	Респонденти не-експериментальних груп	Респонденти експериментальних груп
Високий	14 %	21 %
Достатній	31 %	41 %
Низький	55 %	38 %

Висновки. Психологічними дослідженнями доведено, що засвоєння знань респондентами на так званому зоровому рівні в межах 20–40% від повного об'єму знань, на слуховому рівні в межах 10–15%. Поєднуючи методику зорового, слухового та письмового засвоєння КЗК під час лекційних занять у нашому дослідженні, ми дійшли висновків, що ефективність засвоєння КЗК підвищуватиметься у декілька разів і становитиме приблизно 70%. Цьому також ефективно сприятиме процес додаткової активізації категоріально-мисленнєвої діяльності студентів на основі процесу швидкої інтеріоризації лекційно-когнітивного базису.

Додаткової оптимізації цьому процесу додає комплекс застосованих і описаних у статті методів, засобів та прийомів. Не менш важливим етапом здійснення такої роботи є застосування після кожного заняття експрес-діагностичного інструментарію для здійснення виміру залишкових знань. До нього відносимо: бліцопитування, анкетування, методику «плюса» та «дельти» тощо, що дозволить підвищити якість написання пост лекційних контрольних робіт.

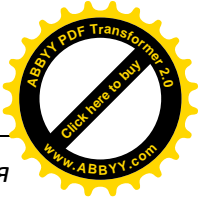
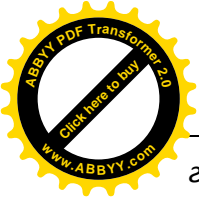
ЛІТЕРАТУРА

1. Антонова О. Є. Технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів : навч. посіб. : [у 2 ч.]. – Ч. 1. : Технології загально педагогічної підготовки майбутніх учителів / за заг. ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2001. – 267 с.
2. Архангельский С. И. Лекции по теории обучения в высшей школе / С. И. Архангельский. – М., 1974.
3. Бориско Н. Ф. Концепция учебно-методического комплекса для практической языковой подготовки учителей немецкого языка (на материале интенсивного обучения) : монографія / Н. Ф. Бориско. – К. : Изд. центр КГЛУ, 1999. – 268 с.
4. Пассов Е. И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению / Е. И. Пассов. – М. : Русский язык, 1989. – 276 с.
5. Яковцова А. Ф. Лекция в высшей школе: Текст лекции / А. Ф. Яковцова. – Х. 1996. – 20 с.
6. Oriana Linares L., Rosbruch Nicole, Marcia B. Stern, Martha E. Edwards, Gillian Walker, Howard B. Abikoff, and Jose Ma. J. Alvir, New York University Child Study Center-Developing cognitive-social-emotional competencies to enhance academic learning-Psychology in the Schools, Vol. 42 (4), 2005.

РЕЗЮМЕ

Л. Р. Пелех. Методологический аспект получения профессиональных компетенций будущего специалиста по иностранной филологии при изучении цикла профессионально ориентированных дисциплин (на примере «Теоретического курса иностранной грамматики»).

В статье охарактеризованы некоторые особенности процесса приобретения профессиональных коммуникативных компетенций будущими специалистами по иностранному языку во время изучения дисциплины «Теоретический курс

грамматики иностранного языка», очерчены пути повышения уровня преподавания и заинтересованности студентов.

Ключевые слова: *компетенции, профессиональные коммуникативные компетенции, языковые компетенции, речевые компетенции, иноязычные компетенции, когнитивно-содержательный компонент, базовые категории грамматической теории, лекционные занятия.*

SUMMARY

L. Pelekh. Methodologic aspect of acquiring of professional skills of future specialist in foreign filology in the process of studying of professionally oriented disciplines (on the example of «Theoretical course of foreign grammar»).

The article deals with some peculiarities of the process of professional communicative competence obtaining by will-to-be specialists in foreign languages during» Theory of foreign language grammar» subject learning, the ways of teaching level and students' being interested raising .

Key words: *competence, language competencies, discourse competencies, foreign communicative competencies, professional communicative competence, cognitive-content component, basis categories of Grammar theory, lectures.*